

Klasse – borte, borte, titt, tei

Annick Prieur

Professor

Institut for sociologi, socialt arbejde og organisering, Aalborg Universitet
ap@socsci.aau.dk

Abstract

Sociologically speaking, class exists both as objective inequalities and as mental representations, schemes or categories of perception. Such representations may be expressed in subtle ways of conceiving some people as "the others", as "different", "strangers" or "wrong": This essay deals with such expressions, and thereby with how class appears in disguise – both in everyday life and in sociological texts.

Keywords: Class – representations – othering

When you talk about class you tend to be regarded as a dinosaur *still* going on about that. Yes, I *am* still going on about it because if you look at how the working class is being demonized, if we look at the 300 new criminal laws, 59 new civil laws, in the UK you see that there are reasons to do so! Beverley Skeggs 2008.

Klasser i dag

"A working class hero is something to be" – vi som er gamle nok, kan huske romantiseringen av arbeiderklassen på 70-tallet. Men vindene skiftet, og nye sanger kom "blåsende med vinden". Fra 80-tallet husker jeg feiringen av kjønn og seksuelle identiteter med "Sisters are doing it for themselves" og "So sing if you're glad to be gay", avvekslende med troen på individualitet: "I am my own, special creation!" Etter dette kom 90-tallets tematisering av å være *black*.

Jeg har ikke et klart bilde av om det er noen nye identiteter som tematiseres nå, men klasse er i hvert fall blitt vekk som et positivt grunnlag for identitet. Vel er klasse allestedsnærværende i populærkulturen fremdeles,

men kun som negative stereotypier, noe en hvilken som helst kriminalserie kan bekrefte. I kriminalgenren kan alle klasser karikeres, mens realitygenren helst bruker arbeiderklassens laveste lag til dette århundres *freak shows* (Skeggs 2005, 2008), om det nå gjelder konebytter eller hundeoppdragelse (Skeggs 2008:8): "(...) what Reality TV really exposes is what the middle class thinks of the working class in the UK. And that is that they are objects of spectacle and humiliation and objects of fun."

Mens andre forskjeller, som kjønn, seksuell orientering eller etnisk bakgrunn, og til en viss grad også religion, kan anerkjennes gjennom diskrimineringsvern og programmer for diversity management, i noen tilfeller også kvotering, er klasse en akseptert form for differensiering. Denne differensieringsformen er akseptert fordi den oversettes til utdanning, og utdanning oppfattes som *achievement* og ikke *ascription*. Derfor kan forskjellsbehandling etter klasse ses som legitimt, selv om det med jevne mellomrom påpekes at rekrutteringen til høyere utdanning fremdeles er sosialt skjev. I et samfunn med en formelt sett lik rett til utdanning blir ens utdanningsskjebne også ens eget ansvar. Her har individualiseringsteoretikere som Beck (1997) utvilsomt et godt poeng. Men i dette ligger det jo ingen frisetelse fra klassesdominansen – snarere tvert imot: Klassesdominansen blir da bare tyngre å leve med når den forkles som meritokrati, slik at den enkelte selv skal stå med ansvaret for noe som reelt er en kollektiv skjebne.

Som Lawler (2004:110) sier, er hverken klassesdistinksjoner eller ulikhet etter klasse forsvunnet, men hvordan klassesdistinksjoner trekkes eller markeres er blitt omplassert og individualisert. Ettersom klasse tradisjonelt er blitt teoretisert i økonomiske termer og med fordelingsforskjeller som det sentrale aspektet, er det ikke i tilstrekkelig grad utviklet et kritisk språk til å analysere klassers nåværende framtrekkesformer med, hevder Lawler. Klasse kan vise seg ved hvordan individer eller familier blir anerkjent eller lagt avstand til, blir normalisert eller patologisert.

Den svekkede interessen for klasse gjelder også i sosiologifaget selv. Westergaard skrev for allerede en del år siden at alt mens sosial ulikhet brer seg (Westergaard 1996): "(...) fashionable theories and influential ideologies have appeared to say almost the opposite." Med overgangen fra en industribasert til en mer postindustriell økonomi følger en forflytning av politisk fokus fra økonomisk politikk til verdipolitikk, fra fordelingsproblemer til anerkjennelsesproblemer (Fraser 1995). Og når det skal handle om å få anerkjent en identitet, dreies oppmerksomheten, ifølge Skeggs (2008), fra urettferdighet til in-

dividualitet. I hennes øyne er individualitet en form for personlig kapital de som mangler andre kapitalformer heller ikke har, og derfor blir de nå bare enda mer usynlige.

Over 20 års dekonstruktivisme har lært oss at betydningen av klasse og alle andre overgripende kategorier er skiftende og ustabil. Jeg har da også fått det med meg, og som premiss for dette essayet ligger det en forståelse av at klasser i likhet med andre kategorier ikke viser til absolutte størrelser, men er med til å skape de forskjellene som de betegner, med den grensedragningen mellom grupper som enhver kategorisering innebærer. Denne innsikten bør imidlertid ikke være en unnskyldning for ikke å beskjeftige seg med de sosiale forskjellene vi tidligere betegnet som klasseforskjeller. Og da det er mye vanskeligere å snakke om disse forskjellene uten å bruke klassebegrepet, vil jeg bruke det i denne teksten – i full bevissthet om at det ikke kan ha annet enn et helt upresist innhold (som i den setningen som kommer nå, hvor det opptrer noen ikke nærmere definerte arbeiderklasser).

Samtidig som (de vestlige) arbeiderklassene flyttet seg til høyre i det politiske landskapet, og med det, hvis man abonnerer på en marxistisk forståelse, mistet deres klassebevissthet, forlot mange samfunnsvitere klassebegrepet (Reay 2005). Andre svarte på denne utfordringen ved å utvide forståelsen av klasseidentitet til mindre selvbevisste uttrykk, som hvordan klasseidentiteter springer ut av kulturelle eller moralske grensedragninger, eller hvordan klasser formes ut av negative snarere enn positive identifiseringer. Stamtreet til denne måten å se på klasser på kan diskuteres – det trekkes jo på Weber, men en viktig utviklingslinje følger *British Cultural Studies* og en annen Bourdieu og tradisjonen etter ham, ofte i kombinasjon. Den britiske litteraturen er omfattende. Utover Reay, Skeggs og Lawler som allerede er nevnt, vil jeg framheve Charlesworth (2000), Sayer (2005) og Bennett et al. (2008). Blant hjemlige representanter vil jeg peke på Skilbrei (2003) og Krange og Skogen (2007). Det forskningsprosjektet jeg har ledet om sosiale forskjeller i Aalborg (www.socsci.aau.dk/compas), og som jeg kommer til å bruke noen eksempler fra, står også i denne tradisjonen. I dette prosjektet (se f.eks. Prieur, Rosenlund og Skjøtt-Larsen 2008) har vi tatt utgangspunkt i Bourdieus modell for sosial differensiering fra *Distinksjonen* (1995/1979), hvor de to grunndimensjonene er kapitalvolum og kapitalsammensetning (økonomisk vs. kulturell kapital).

Det er imidlertid ikke akkurat det sporet fra Bourdieu jeg vil forfølge i dette essayet, men i stedet den enda mer grunnleggende ideen han har tatt med seg fra Durkheim om at det er samsvar mellom de objektive og de sub-

jektive strukturene i et samfunn, eller, mer spesifikt, mellom objektive ulikhetsmønstre og representasjonene av disse. Og det er disse representasjonene – persepsjonskategoriene, mentale skjemaene, objektivitet av annen grad eller hvilken betegnelse man nå vil bruke (Bourdieu bruker dem alle) – som er temaet i dette essayet. Jeg vil altså ikke analysere faktiske ulikhetsforhold, men bare se på hvordan man snakker og ikke snakker om klasser, eller snakker om klasser tilsynelatende uten å snakke om klasser. Målet er ganske enkelt å forsøke å bidra til refleksjon rundt klassesamfunnets mindre åpenlyse sider.

Andring

”There are in fact no masses; there are only ways of seeing people as masses,” skrev Raymond Williams (1958:46). Massene er alltid andre mennesker. For andre mennesker er vi selv masser. Det er blikket som skaper dem.

Othering kalles prosessen på engelsk. Filosofisk kan begrepet ”den andre” føres tilbake til Hegel og til de Beauvoir, mens det også har en betydning i Lacans psykoanalyse og har fått det igjen i nyere tid i den postkoloniale tradisjonen gjennom Spivaks og Suids arbeider (Jensen 2009). Said skrev om eksotiseringen av Orienten i europeiske tekster, Spivak om ”othering” i historiske fremstillinger. ”Annetgjøring” lyder ikke så godt, men ordet ”andring” er nok ikke det norske språket modent for ennå. Men kanskje venter det bare på at noen forsøker, så det vil jeg gjøre.

Proessen er beslektet med de mer velkjente stemplingsprosessene. Man skaper et fiendebilde – hekser, jøder, narkomane – og så skaper man samtidig noen sosiale forhold som gjør at disse gruppene ikke kan annet enn å bekrefte fiendebildet, og så er alle slags inngrep mot disse gruppene legitimert.

Andringsprosesser er mindre voldsomme og mer subtile. I forskningen er det diskursive prosesser som beskrives, altså hvordan det språklig skapes avstand mellom den som taler eller skriver og noen ”andre”. For sosiologer med eget samfunn som objekt ligger det en analytisk utfordring i å se subtile andringer i nære diskurser, i tilforlatelige ytringer, til og med i eget blikk. Jensen (2007) har skrevet om andring av unge menn med innvandrerbakgrunn i Danmark, som når fjernsynsinnslag med dem gjerne skal ha dem til å slå på en puncheball eller på en annen måte framstå som litt farlige. Imidlertid viser han også hvordan han selv gikk i fellen som intervjuer, ved f.eks. å spørre om kjønnsdeling av husarbeid, som om det nødvendigvis skulle være veldig annerledes i

disse mørke, unge menns familier enn det er i blonde, unge menns familier. Med det samme grunnperspektivet har Svendsen (2009) intervjuet villige og reflekterte førskolelærere om barn med annen etnisk bakgrunn: De sier først at det ikke er så store forskjeller fra danske familier, og at det er stor variasjon mellom familiene – men så kommer likevel eksemplene strømmende, og de handler alle om at det er noe de etnisk andre ikke vil, ikke kan, ikke forstår eller ikke gjør på den riktige måten. Og forståelsen av forskjellene handler hele tiden om kultur. Når noen foreldre ikke vil at det skal bli tatt bilder av barna deres, eller ikke vil at de skal spise svinекjøtt, er det vel rimelig å forstå det som at dette standpunktet har sammenheng med kultur. Men når en far klager over at sønnen får skitne klær når han er ute på lekeplassen eller en mor ikke synes barna hennes skal være ute når det er kaldt, så forstås det også som standpunkter de har på grunn av deres kultur. Etter hvert som intervjuene skrider fram, forsvinner nyansene og forbeholdene, og foreldrene med en annen etnisk bakgrunn står igjen som radikalt annerledes enn de etnisk danske foreldrene.

Sosial andring

Dette andringsperspektivet kan også anlegges på sosiale forskjeller. Uten å bruke ordet "othering" har Skeggs i forskjellige arbeider vist hvordan arbeiderklassekvinner stereotypifiseres blant annet i TV (Skeggs 2004, 2005), og hvor vanskelige alle de negative forestillingene om arbeiderklassekvinner er å håndtere i kvinners egne identitetsprosjekter når de tilhører nettopp denne sosiale kategorien (Skeggs 1997): De intervjuede kvinnene visste godt at de konstant var utsatt for å bli vurdert som vulgære, seksualiserte, dårlige mødre osv.

Lawler (2004, 2005) gir en rekke eksempler på hvordan det harseleres over det "man" med større eller mindre rett mener er arbeiderklassekvinner: aksent, taleformer, frisyre, klesstil, kroppsfasong, spise-, drikke- og røykevaner, fritidsforlystelser osv. Under harselasen ligger en implisitt "vi"-posisjon, en referanse til en middelklasse som synes arbeiderklassekvinnene er latterlige og/eller motbydelige. Dette ses tydelig i det følgende sitat fra en artikkel i *The Independent* om en protest mot at løslatte seksualforbrytere skulle bo i et boligområde i Paulsgrove, en tekst Lawler (2005:431) har funnet og kommentert:

There on TV were the mums (no dads) faces studded [fulle av pigger], shoulders tattooed, too-small pink singlets worn over shell-suit bottoms, pallid faces under

peroxidized hair telling tales of a diet of hamburgers, cigarettes and pesticides. And they'd taught their three-year-old-kids (on whose behalf all this was supposedly being done) to chant slogans about hanging and killing. Paulsgrove Woman, I felt, was of an alien race to me. No wonder the BBC employed anthropologists with cut-glass accents to interpret these people for the sake of their bemused viewers.

Implisitt forutsetter han at hans lesere også vil se disse kvinnene som "aliens", og altså inngå i gruppen av "bemused viewers". Med det grepet får han lagt avstand ikke bare til kvinnene, men også til alle som ikke synes disse kvinnene er så merkelige som han selv synes. For å vise hvor tåpelige og uvitende de protesterende kvinnene var, argumenterte flere i denne debatten med at man jo vet at barn utsettes for større risiko for overgrep i deres egne hjem enn utenfor (Lawler 2004). Dette argumentet ble imidlertid aldri brukt i reportasjene om en annen protestaksjon på omtrent samme tid, mot etableringen av et botilbud for straffedømte med alvorlig kriminalitet bak seg (også seksualforbrytelser) i et middelklassekvarter, Balham. Her presenteres de protesterende mødrene som omsorgsfulle og legitimt bekymrede, og beskrives på måter som åpner for identifikasjon med dem.

Jeg har ingen like tydelige eksempler på dette som må kunne betegnes som sosial rasisme fra skandinavisk kontekst. Men helt fremmed virker det ikke. Her i Danmark har vi en *reality*-programserie om unge mødre (Kanal 4). Programmet består av en sammenredigering av forskjellige klipp fra noen helt unge mødres liv og intervjuer med dem. Jentenes sosiale bakgrunn er ikke til å ta feil av. Deltagerne kan ha deres egne grunner til å melde seg frivillig til programmene, og som alle andre programmer blir også disse sett og fortolket på forskjellige måter avhengig av perspektiv. Men i mange seeres øyne framstår jentene som uvitende, korttenkte og med like dårlig smak som seksualmoral og omsorgsevne. Harseleringen over dem i diverse chatrooms o.l. vitner om at det er helt legitimt å ta avstand fra dem (prøv f.eks. å google "de unge mødre citater" eller se noen klipp på youtube).

I min egen forskning om sosiale forskjeller i Aalborg kan jeg ikke se direkte uttrykk for harselering og forakt, men jeg kan se en del mer forsiktige uttrykk for nedvurdering av arbeiderklasse og det som forbindes med arbeiderklasse. Det er noen spor etter dette i de intervjuene Stine Thidemann Faber (2008) og Jakob Skjøtt-Larsen (2008) har foretatt, men kun på forsiktige eller indirekte måter, som i hva man forbinder med visse boligstrøk (enslige mødre med unger som de slett ikke kan styre), eller med visse aktiviteter (massehysteriet rundt fotball).

Videre finner jeg noen små spor i hvordan Aalborg framstilles i mediene, og også hvordan byens representanter selv framstiller byen. Mens en fraflyttet forfatter, som hater byen, uttaler (Carsten Jensen i 2004 <http://politiken.dk/debat/kroniker/article54593.ece>): "Når øsstyskerne bliver grebet af nostalgi, bliver Aalborg en stor turistby", forsøker byens egen hjemmeside å legge avstand til nettopp denne fordømmen om Aalborg (www.aalborg.dk/Dansk/visiting) med utsagnet "(...) Aalborgs tid som industriby synes at være forbi. Begrebet 'vidensby' er blevet mere passende". En rapport utarbeidet som bakgrunnsmateriale for byens branding-kampanje forteller at "(...) især folk udefra, stadig har et billede af Aalborg som værende tung industri, fabrikker og arbejderby. Med til dette billede hører en opfattelse af Aalborg som støvet, tilbagestående og derfor uinteressant" (Jysk Analyseinstitut 2002:8). En overskrift i lokalavisen i sammenheng med brandingkampanjen lyder (Nordjyske 16-8-4 s. 10): "Byen vil gerne af med sit omdømme som tung arbejderby".

Dette er små, nesten uskyldige uttalelser, men samtidig små stikk. For hvis det å være arbeiderby er et så dårlig *brand*, så kan det vel heller ikke forbindes noe positivt med det å være arbeider. Derved utsettes også de nordjyske arbeidere for andring.

Magnus Marsdals (2008) bok om FrP, eller snarere om synet på FrP, kan sies å ha andring av den norske arbeiderklassen som et sentralt tema. Han anklager de høyt utdannede generelt og den nye ledelsen i Arbeiderpartiet spesielt for å håne alminnelige folks kultur og holdninger, og med det bidra til å sende dem i FrPs favn, på tross av at disse gruppene egentlig ikke har noe å tjene på FrPs økonomiske politikk. Det er på den ene siden helt legitimt å si at man hater FrP'ere og stemple alle som stemmer på dem som egoister, uten å bry seg med at Fremskrittspartiets velgergruppe faktisk er kommet langt dårligere ut av de siste tiårs økonomiske utvikling enn de høyt utdannede er (ifølge Marsdals dokumentasjon). På den andre siden er det også legitimt å latterliggjøre kulturelle uttrykksformer som grilldresser, campingferier, pizza grandiosa og de utenlandskinspireerte fornavnene som er vanlige i Oslo Øst.

Også i Fabers (2008) og Skjøtt-Larsens (2008) arbeider fra Aalborg er det tydelig at den mest eksplisitte forakt for andre som overhodet blir uttrykt i deres intervjuer, er den som høyt utdannede har mot rasister og folk som stemmer på Dansk Folkeparti. Her forventer nok de intervjuede at deres synspunkter vekker gjenklang hos intervjueren, som tilhører samme sosiale klasse.

Et viktig livsstilsområde hvor klasseskiller viser seg, er kropp og helse. Vi bombarderes for tiden med budskaper om hva som er det riktige og det gale

å gjøre, og med unntak av alkoholkonsumet er det middelklassens livsstil som fremstilles som den riktige og arbeiderklassens som den gale. Selvsagt er det et godt vitenskapelig grunnlag for mange av budskapene, og normen om at det er bedre å være frisk og å leve lenge enn det motsatte, ligger det visst ingen klassebias i. Men likevel ligger det en ensidighet i perspektivet, slik jeg ser det, når en komité nedsatt for å komme med forslag til sykdomsforebyggende og livsforlengende tiltak i Danmark (<http://www.forebyggelseskommissionen.dk>) så godt som utelukkende ser på hvordan folk kan påvirkes til å foreta de riktige valgene i forhold til kosthold, drikking, røyking og mosjon, mens det bare så vidt nevnes problemer knyttet til nedslitende eller farlig arbeid, og det formuleres ingen forslag til tiltak på det området (jf. Nielsen 2009). Her skjer det en usynliggjøring av alternative perspektiver, og den kommer til å understøtte den patologisering av feil kropp og kroppslige praksiser som man kan se i massemedia og i det offentlige rom, hvor det er blitt fritt fram for å vemmes over folk som røyker eller er fete.

Sosiologisk andring

Nedvurderingen av arbeiderklassen foregår også i sosiologisk tekstproduksjon. I en skarp, liten artikkel har Kristoffer Chelsom Vogt (2007) slått ned på hvordan samfunnsforskere omtaler utdanning og arbeid på alt annet enn nøytrale måter, for eksempel med uttalelser som at lange utdanninger leder til "mer interessante jobber". Men verdsettelse ligger også i ideen om at høy utdanning er noe man "får" eller "oppnår", altså noe etterstrebellesverdig, og til og med i selve graderingen "høy" mot "lav".

Dette er ikke så lett. For selvsagt er utdanning et universelt gode. Kunnskap gir mulighet for samfunnsdeltagelse og for å styre sitt liv. Utdanning er også, om man synes det bør være sånn eller ikke, rent faktisk den viktigste adgangsbilletten til økonomisk kapital i dag. Det betyr likevel ikke at mer utdanning nødvendigvis er bedre enn mindre utdanning, og heller ikke at det er et like stort gode for alle.

Vogt kontrasterer uttalelsene ovenfor mot noen håndverksfagselevers uttalelser om at de for alt i verden ikke ønsker å "sitte inne og råtne på et kontor resten av mitt liv" eller at "... kontorjobb er så jævlig kjedelig. For du ser egentlig ingenting av det du har gjort." Den blide kantinedamen på jobben min sto og lo ved kassen her en dag av noe en kollega sa til henne, og så sa

hun til meg: ”Du har nok ikke lige så sjovt på dit kontor!” Det måtte jeg jo gi henne rett i.

Verden kan ses på forskjellige måter, men vi intellektuelle ser den helst fra vårt eget perspektiv. Vogt viser til Bourdieus uttalelse (Bourdieu og Wacquant 1993:176): ”Dei intellektuelle er spesielt oppfinnsame når det gjeld å maskera sine spesifikke interesser.” Problemet er ikke å tillegge utdanning verdi – det er et helt legitimt standpunkt. Problemet er når dette gjøres blindt, implisitt og som en selvfølgelighet, uten at man ser at verden kan ses på andre måter.

I en senere artikkel kritiserer Vogt (2008) analyser av frafall i videregående utdannelser for å fokusere ensidig på kjønns betydning – med bekymring for ”maskulinitetskriser” osv. – når skjevheten står og skriker på å bli analysert som en klasseforskjell, da frafallet nemlig knytter seg spesielt til problemet med å få lærlingplasser innenfor noen håndverksfag. Dette er vel en mer klassisk klasseblindhet.

Skeggs (2004:45ff.) har også pekt på slike problemer i en hard kritikk av nyere mobilitetsforskning, som opererer med en skjult klassebias i analyser som tilslører hvem som kan og hvem som ikke kan være mobile. Hun gir Giddens en omgang med det samme, rettet mot hans sosiologi om selvet hvor han er påfallende taus om klasse, kjønn og etnisitet. Slike problemer med innlagte forutsetninger og blinde flekker i sosiologien ville avgjort fortjent mer oppmerksomhet.

I prosjektet om Aalborg gjennomførte vi en survey om kulturelle forbruk, holdninger med mer. Et funn her var en polarisering mellom noe vi med relativt nøytrale termer kan betegne som en internasjonal overfor en lokal orientering: På den ene siden folk som synes nyheter om presidentvalget i USA er mer interessante enn nyheter om kongefamilien; svarer nei til at de er stolte over å være danske eller over å komme fra Aalborg; heller serverer gjester eksotisk mat enn tradisjonell, dansk mat; ikke lytter til dansk popmusikk; ikke synes dansker skal ha fortrinnsrett til jobber foran innvandrere og gjerne ser U-hjelpen hevet, på den andre siden folk med alle de motsatte standpunktene.

Hvordan skulle vi betegne denne motsetningen? Nyere sosiologi mangler ikke muligheter. I sosiologien om kulturelle forbruk trekkes et skille mellom de kulturelt altetende (*omnivores*) og de ensporede (*univores*) av Peterson og Kern (1996, jf. norsk oppfølging i Skarpenes 2007), eller av Bryson (1996) mellom de med en tolerant smak og de uten. Innenfor sosiologien om en refleksiv modernitet finner vi Baumanns (2001) argument om ”globalisering for noen, lokalisering for andre”; Urrys (2003) ide om at geografisk mobilitet

får økende betydning for identitet og tilhørighet så vel som for sosiale skiller, og Lash' skille mellom refleksivitetens vinnere og tapere i "today's increasingly class polarized, though decreasingly class-conscious, information societies" (Lash 1994.:120). Castells (2000) beskriver en kosmopolitisk elite som bebor den globale "space of flows" av makt og velstand stilt opp mot en stadig mer avmektig menneskemasse i det lokale "space of places" – '*...elites are cosmopolitan, people are local*' (Castells, 2000:446). I Floridas (2002) verdensbilde knytter framskrittet seg til en kreativ klasse av kunstnere og vitensprodusenter.

De fleste, kanskje alle disse teoretikere er helt på det rene med den sosiale urettferdigheten knyttet til de motsetningene de trekker opp, og de trekker dem opp nettopp for å kunne bekjempe ulikhet og urettferdighet. Det jeg vil henlede oppmerksomheten på, er hvordan de betegner motsetningene. Det er påfallende hvordan den sosiale gruppen vi selv tilhører hele tiden får noen entydig positive betegnelser. Skulle vi anvende disse betegnelseene på motsetningen fra Aalborg-surveyen, ville vi på den ene siden få noen som er tolerante, kosmopolitiske, kreative, refleksive, mobile, vinnere etc., og på den andre siden noen som er fremmedfiendtlige, tradisjonalister, fastlåste, tapere osv. Begrepene ville være valgt ut fra en trygg plassering på den førstnevnte siden, men man kunne jo tenke seg muligheten av begreper valgt fra den andre siden. Så kunne kanskje motsetningen bli knyttet til verdier som lojalitet, autenticitet, stabilitet, å ha røtter, å velge familie over karriere eller annet. Det ville selvsagt ikke være mer verdinøytralt, men verdiene ville i alle fall bli synlige.

Kan klassebias unngås?

Da vi skulle utforme spørreskjemaet vi brukte til surveyen vår, ville vi gjerne ha med noen spørsmål om mat, og kontaktet matsosiologen Lotte Holm for å få noen tips om hva sosiale forskjeller i matkultur kunne handle om. Hun påpekte et skille mellom på den ene siden en *framvisende* matkultur, som vi så valgte å fange inn med spørsmål om man gjerne ville servere gjestene noe nytt og kanskje litt eksotisk, og om man var likeglad med hva maten kostet når man inviterte gjester, og på den andre siden en *inkluderende* matkultur (jf. også Holm 1997). Den sistnevnte fanget vi inn med spørsmål om hvorvidt det var viktig at det alltid var rikelig med mat til gjester, og om det var viktig at man på forhånd kunne være sikker på at det var noe gjestene kom til å like. Jeg ble glad for rådet, fordi det sto for meg som et sjeldent eksempel på en

sosiolog som ikke umiddelbart ga de kulturelt privilegerte den mest positive karakteristikken.

I sin sensitive etnografi over tilsynelatende ubetydelige ting viser Les Back (2007) den samme evnen til å vende rundt. Han beretter om den utbredte forakten i Storbritannia for *chavs* (ca. det som i USA kalles *white trash*) og kulturen deres, som bruk av tatoveringer. Han skapet et motbilde ved å gå inn og ta kulturuttrykkene deres på alvor. Så viser det seg at bruken av tatoveringer uttrykker sterke verdier og tilhørigheter – spesielt til familien, men også til et nabolag (og den lokale fotballklubben). Tatoveringene er uttrykk for kjærlighet med et ikke-verbalt språk. Et annet eksempel er bruk av smykker. Fra et middelklassestandpunkt er arbeiderklassejentene overpyntede og fulle av juggel. Han intervjuer så sin egen niese om de fem ringene hun har på fingrene. Det viser seg at hver enkelt ring har en historie, ved å være arvet eller mottatt som gave ved en bestemt anledning. De viser til relasjoner til levende eller avdøde slektninger, eller til viktige begivenheter i livet hennes.

”Middle-class approaches to working class existence have tended to veer between disgust and romanticism,” skriver Lawler (2005:443). Det lyder umiddelbart riktig, og det svarer også til Bourdieus kritikk i *Distinksjonen* av borgerlig forakt på den ene siden og av velmenende populisme på den andre. Men dette kan også være et problematisk standpunkt. For det kan også bli litt for lett å kritisere ethvert utsagn med at det enten går i den ene eller i den andre av disse to grøftene. Romantiserer Back? Noen vil nok synes det, kanskje spesielt fordi han skriver så tydelig til følelsene våre. Men jeg synes det ikke. Jeg synes bare han går inn og fanger aktørenes eget standpunkt, og det på en måte som gjør at jeg synes jeg kan forstå ikke bare hvordan de ser verden, men også hvorfor de ser den sånn som de gjør. Back viderefører den opprinnelige *British Cultural Studies*-tradisjonen, som nettopp søkte å ta arbeiderklassekultur på alvor og tillegge den verdi.

Konstruksjoner og selvoppfyllende profetier

Sosiologers fremste misjon her i verden er å levere forståelser av denne verden, å bidra til at folk blir litt klokere på seg selv. Men da vi er en del av den verden vi gjør oss kloke på, gjør vi oss også kloke på oss selv. Det krever refleksiv distanse, eller evne til å vende tingene rundt – til å tenke at de også kan ses fra andre vinkler.

Klasser er sosiale konstruksjoner. Ikke fordi det ikke objektivt sett finnes sosial ulikheter, men når vi betegner ulikheter som klasseforskjeller, er det en bestemt oppfattelse av ulikhet som uttrykkes. Klasse er en konstruksjon, men samtidig en konstruksjon som brukes som redskap til større konstruksjoner, til en hel verdensoppfattelse.

Klasser og andre kategorier er jo ikke bare begrepsmessige konstruksjoner, men kan også svare til konstruksjoner av grupper i praksis, gjennom at folk som ligner hverandre ut fra noen kjennetegn, søker sammen, eller at folk som opplever seg som forskjellige fra noen andre søker seg vekk fra dem ved å skape geografisk og/eller begrepsmessig avstand til dem. Ektefellene, vennene og naboene våre har mange av de samme sosiale kjennetegn som oss selv, og også mange av de samme holdningene og interessene. De fellesskapene vi inngår i, handler om å bekrefte hverandre i hvor like vi er i alt fra musikksmak og klesstil til holdninger til barneoppdragelse og til innvandring. Men fellesskapene handler kanskje i like stor grad om å bekrefte hverandre i hvor forskjellige vi er fra noen andre grupper med en forferdelig smak og noen avskyelige holdninger.

Dette er sosialpsykologisk barnelærdom for de fleste sosiologer, men de bidragene vi selv gir til konstruksjonen av inngrupper og utgrupper reflekteres det likevel sjelden over. Den selvforsterkende effekten av slike konstruksjoner burde vekke ettertanke: For hvis vi bidrar til å konstruere de lavere klasser som fremmedfiendtlige og transsynte, så inviterer vi dem jo også til å legge en tilsvarende distanse til oss, til sårne som oss og til våre standpunkter – til sårne bedrevitende snobber som vi nok er, sett fra et annet ståsted.

Litteratur

- Back, Les (2007) *The Art of Listening*. Oxford & New York: Berg.
- Bauman, Zygmunt (2001) "On Glocalization: Or globalization for some, localizations for some others". I: Beilharz, Peter (ed.) *The Bauman Reader*. London: Blackwell.
- Beck, Ulrich (1997) *Risiko og frihet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Bennett, Tony et al. (2008) *Culture, Class, Distinction*. London: Taylor & Francis.
- Bourdieu, Pierre og Loïc Wacquant (1993) *Den kritiske ettertanke*. Oslo: Samlaget.

- Bryson, Bethany (1996) "Anything but Heavy Metal: Symbolic Exclusion and Musical Dislikes". I: *American Sociological Review*, 61(5), pp. 884–889.
- Castells, Manuel (2000) *The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society and Culture*. (Vol. 1), Oxford: Blackwell Publishers.
- Charlesworth, Simon J. (2000) *The Phenomenology of Working-Class Experience*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Faber, Stine Thidemann (2008) *På jagt efter klasse*. Ph.d.-afhandling, Institut for Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation, Aalborg Universitet (www.socsci.aau.dk/compas/udgivelser).
- Florida, Richard (2002) *The Rise of the Creative Class... and How It's Transforming Work, Leisure, Community & Everyday Life*, Cambridge: Basic Books.
- Fraser, Nancy (1995) "From Redistribution to Recognition? Dilemmas of Justice in a 'Postsocialist' Age", *New Left Review* no. 212: 68–93.
- Holm, Lotte (1997) "Food and identity Among Families in Copenhagen: A Review of an Interview Study." I: H.J. Tenteberg et al. (red.) *Essen und kulturelle Identität – Europäische Perspektiven*. Akademie Verlag.
- Jensen, Sune (2007) *Fremmed, farlig og fræk. Unge mænd og etnisk/racial andenhed – mellem modstand og stilisering*. Ph.d.-afhandling, Institut for historie, internationale studier og samfunndsforhold, Aalborg Universitet.
- Jensen, Sune (2009) "Othering and Agency." *Paper*.
- Jysk Analyseinstitut (2002) *Rapport om Aalborgs fremtid*.
- Krange, Olve og Ketil Skogen (2007) "Kodebok for den intellektuelle middelklassen." *Nytt Norsk Tidsskrift*, (3), 227–242.
- Lash, Scott (1994) "Reflexivity and its doubles: structure, aesthetics, community". I: U. Beck, A. Giddens, and S. Lash (1997) (eds.) *Reflexive Modernization*. Cambridge: Polity.
- Lawler, Steph (2004) "Rules of engagement: Habitus, power and resistance." I: L. Adkins og B. Skeggs (red.): *Feminism after Bourdieu*. Oxford: Blackwell.
- Lawler, Stephanie (2005) "Disgusted Subjects: The Making of Middle-Class Identities", *The Sociological Review* 53(3): 429–446.
- Marsdal, Magnus (2008) *FrP-koden*. Oslo: Manifest forlag.
- Nielsen, Pia (2009) "Social capital and inequalities in health and in the reproduction of health in Northern Jutland" Paper til ph.d.-kurs "Social inequalities – Local and global belonging" Aalborg universitet.
- Peterson, Richard and R. M. Kern (1996) "Changing highbrow taste: from

- snob to omnivore", *American Sociological Review*, 61:900–907.
- Prieur, Annick, Lennart Rosenlund & Jakob Skjøtt-Larsen (2008) "Cultural Capital Today: A case study from Denmark". *Poetics*, Journal of Empirical Research on Culture, the Media and the Arts. Vol 36: 1.
- Reay, Diane (2005) "Beyond consciousness? The Psychic Landscape of Social Class", *Sociology* 39(5):911–928.
- Sayer, Andrew (2005) *The Moral Significance of Class*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Skarpenes, Ove (2007) "Den 'legitime kulturens' moralske forankring." *Tidsskrift for samfunnsforskning*, nr. 4.
- Skeggs, Beverley (1997) *Formations of Class and Gender*. London: SAGE.
- Skeggs, Beverley (2004) *Class, Self, Culture*, London: Routledge.
- Skeggs, Beverley (2005) "The Making of Class through Visualising Moral Subject Formation". *Sociology* 39(5):965–982.
- Skeggs, Beverley (2008) "On the economy of moralism and working-class properness". Intervjuet av S. Thornhill og K. Tollin i *Eurozine* (www.eurozine.com).
- Skilbrei, May-Len (2003) *Dette er jo bare en husmorjobb. Ufaglærte kvinner i arbeidslivet*. Rapport 17/03. Oslo: NOVA.
- Skjøtt-Larsen, Jakob: *Klasse, kultur og politik. Social differentiering i det postindustrielle Aalborg*. Ph.d.-afhandling, Institut for Sociologi, Socialt Arbejde og Organisation, Aalborg Universitet 2008.
- Svendsen, Anne Jamila Hyttel (2009) *Børnehavepædagogers italesættelser af børn og forældre med anden etnisk baggrund end dansk*. Specialeafhandling, Institut for sociologi, socialt arbejde og organisation, Aalborg Universitet.
- Urry, John (2003) *Global Complexity*. Cambridge: Polity Press.
- Vogt, Kristoffer Chelsom (2007) "Forskeres språkbruk: dominerende perspektiver på utdanning og arbeid." *Replik - tidsskrift for human- og samfunnsvitenskap*, no. 24:18–21.
- Vogt, Kristoffer Chelsom (2008) "Er frafall i videregående opplæring et kjønnsproblem?" *Tidsskrift for samfunnsforskning*, nr. 4.
- Westergaard, John (1996) "Class in Britain since 1979: Facts, theories and ideologies". I: D. Lee and B. S. Turner (red.) (1996) *Conflicts about Class. Debating Inequality in late Industrialism*. London: Longman, pp. 141–158.
- Williams, Raymond (1958) *Culture and Society*, London: Chatto and Windus.

Sammendrag

Sosiologisk sett kan klasser finnes som objektive ulikhetsforhold og klasser kan finnes på et forestillingsplan, som representasjoner eller mentale skjemaer. Slike forestillinger kan uttrykkes som subtile måter å framstille noen som "andre", som "annerledes", "fremmede" eller "feil". Dette essayet handler om uttrykk for slike forestillinger, og dermed om hvordan klassetemaet dukker opp i forkledninger – både i dagliglivet og i sosiologiske tekster.

9th European Congress of the International Industrial Relations Association (IIRA)

28 June-1 July 2010, University of Copenhagen

EUROPEAN EMPLOYMENT RELATIONS – CRISES AND VISIONS

- The diverse labour force – new and old challenges
- Workplace relations and HR – back to collectivism?
- Employment policies – labour demand, demography and social partners
- Regulating employment in Europe – processes, actors and governance

Further information, please see

www.iiraeurope2010.com

Scientific committee
University of Copenhagen,
Aalborg University,
Roskilde University,
University of Southern Denmark

Organising committee

FAOS – Employment Relations Research Centre
Department of Sociology, University of Copenhagen
Øster Farimagsgade 5, DK-1014 Copenhagen K
+45 35 32 39 70
acs@faos.dk

FAOS